

УДК 352:37.01

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.5.3>

МУНІЦИПАЛЬНА ОСВІТНЯ СИСТЕМА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ТА ПЕДАГОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

Захорольська В. М. – аспірантка кафедри публічного управління та права
Навчально-наукового інституту управління Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради
ORCID: 0000-0001-8121-3654

У статті проаналізовано сутність поняття муніципальна освітня система як соціокультурне та педагогічне явище в сучасних умовах. Визначено, що муніципалізація як принцип розвитку системи освіти передбачає зростання соціальної цінності (значущості) освіти, яка обумовлена ступенем задоволення учнів, батьків, населення міста, спектром та якістю послуг, що пропонуються, з одного боку, їх відповідністю економічним, соціокультурним потребам міста – з іншого. Невідповідність між освітніми послугами та освітніми потребами, а також послугами та потребами міста призводить до протиріч, що стимулюють розвиток інноваційних процесів в освіті.

Досліджено складові муніципальної системи освіти, яка включає в себе мережу адміністративних і громадсько-державних органів управління, що забезпечують функціонування, розвиток, вдосконалення процесів освіти і виховання з урахуванням реальних ресурсів і можливостей кожного конкретного міста. Усі компоненти цієї системи взаємопов'язані.

Визначено змістовний компонент, який пов'язаний з реалізацією різноманітних програм загальної, професійної, спеціальної, додаткової, шкільної, дошкільної освіти, а різноманітність програм відображає різноманітність запитів у сфері освіти різних груп населення; організаційний аспект, що передбачає врахування різноманітності параметрів системи, якими є: безперервність освіти, що передбачає наступність всіх його ланок; інерційність; адаптивність; гнучкість; динамічність; прогностичність.

В роботі охарактеризовано поняття «регіональної» та «муніципальної систем освіти». Порівняння цих двох понять призводить до висновку у тому, що загальним у них є характеристика системи через сукупність певних одиниць, які відповідають потребам населення в освітніх послугах. В обох випадках специфіка регіону та муніципалітету проявляється в обліку соціально-економічних, науково-культурних та інших особливостей території, на якій формується та функціонує система освіти. Досліджено, що муніципалізацію освіти слід розглядати як самостійний принцип організації, функціонування та розвитку освітньої сфери в умовах формування сучасної концепції місцевого самоврядування, як цілісну систему та постійний процес підвищення ефективності управління локальним освітнім простором.

Ключові слова: муніципальна освітня система, регіональна система освіти, муніципалізація освіти, управління муніципальною освітньою системою, основні ознаки муніципальної освітньої системи.

Zakhorolska V. M. Municipal educational system as a socio-cultural and pedagogical phenomenon

The article analyzes the essence of the concept of municipal educational system as a socio-cultural and pedagogical phenomenon in modern conditions. It is determined that municipalization as a principle of development of the education system implies the growth of social value (significance) of education, which is conditioned by the degree of satisfaction of students, parents, city population, the range and quality of services offered, on the one hand, and their compliance with the economic, socio-cultural needs of the city - on the other. The discrepancy between educational services and educational needs, as well as services and needs of the city leads to contradictions that stimulate the development of innovative processes in education.

The components of the municipal education system, which includes a network of administrative and public-public authorities that ensure the functioning, development, improvement of education and upbringing processes, taking into account the real resources and capabilities of each particular city, are investigated. All components of this system are interconnected.

The content component, which is associated with the implementation of various programs of general, vocational, special, additional, school, preschool education, and the diversity of programs reflects the diversity of educational needs of different groups of the population; the organizational aspect, which involves taking into account the diversity of system parameters, which are: continuity of education, which provides for the continuity of all its links; inertia; adaptability; flexibility; dynamism; predictability.

The paper describes the concept of "regional" and "municipal education systems". The comparison of these two concepts leads to the conclusion that they have in common the characteristic of the system through a set of certain units that meet the needs of the population in educational services. In both cases, the specificity of the region and the municipality is manifested in the accounting of socio-economic, scientific, cultural and other features of the territory on which the education system is formed and functions. It is investigated that the municipalization of education should be considered as an independent principle of organization, functioning and development of the educational sphere in the context of the formation of the modern concept of local self-government, as an integral system and a continuous process of improving the efficiency of local educational space management.

Key words: *municipal educational system, regional education system, municipalization of education, management of the municipal educational system, the main features of the municipal educational system.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення у країні супроводжуються значними змінами, які закономірно відбиваються на пріоритетах розвитку освітньої системи. Відповідно до національних, регіональних та державних інтересів закладаються основи сучасної освітньої політики, орієнтованої на модернізацію структурно-змістовних компонентів навчально-виховного процесу, збереження єдиного освітнього простору України.

Муніципальна освітня система виступає найважливішим механізмом соціалізації особистості, її вдосконалення у культурному та інтелектуальному планах. Прискорення темпів життя та прирощення знань, розрив, що збільшується, між глобальними та національними інтересами, між матеріальними та духовними компонентами життя, призвели до необхідності побудови у XXI столітті нової освітньої стратегії, особливістю якої є націленість на підготовку наступних поколінь до життя в умовах постіндустріального світу. Виступаючи інтеграційною частиною соціального простору, освітня система не в змозі вирішити дані проблеми самостійно. Тобто питання розвитку освіти виступають одночасно і питаннями геополітики, яка завжди зумовлена цивілізаційними, конфесійними та регіональними традиціями культурного освоєння конкретного географічного простору, що склалися історично.

Збереження єдиного культурно-освітнього простору України також належить до геополітичних проблем, а державний компонент змісту освіти переважно виступає вираженням геополітичних інтересів, основою збереження громадянської ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отже, муніципалізація як принцип розвитку системи освіти передбачає зростання соціальної цінності (значущості) освіти, яка обумовлена ступенем задоволення учнів, батьків, населення міста, спектром та якістю послуг, що пропонуються, з одного боку, їх відповідністю економічним, соціокультурним потребам міста – з іншого. Невідповідність між освітніми послугами та освітніми потребами, а також послугами та потребами міста призводить до протиріч, що стимулюють розвиток інноваційних процесів в освіті.

Сучасний етап вивчення цієї проблематики характеризується розглядом особливостей становлення муніципалізації освітньої системи як соціокультурного та педагогічного явища. До таких досліджень належать праці Т. П. Козарь, Т. Р. Цалко, С. М. Невмержицької, А. В. Шевчук, Л. М. Шабаєвої та ін.

Метою проведеного в поданій статті дослідження є визначення сутності муніципальної освітньої системи та основних її складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освітню політику у першому наближенні можна охарактеризувати як діяльність держави з метою реалізації прав усіх суб'єктів суспільства на здобуття загальної та професійної освіти [1]. Освітня політика відображає стратегію розвитку освітньої системи та має соціальний характер, який задається та підтримується певним типом культури, суспільною ідеологією, освітніми традиціями, закладеними суспільством та державою.

Ключовою ідеєю української освіти в останнє десятиліття є створення ефективної моделі управління її якістю на державному, регіональному та муніципальному рівнях. Вирішення поставленого завдання визначає необхідність зміни цільових орієнтирів, пов'язаних із забезпеченням соціальної функції освіти, серед яких:

- формування єдиного освітнього простору, що забезпечує високоефективну систему послуг та умов, що відповідають освітнім потребам усіх верств та груп населення;
- побудова науково-обґрунтованої практики соціалізації та виховання підрастаючого покоління з урахуванням загальнолюдських та національних цінностей;
- спрямованість на перетворення освіти на систему, що розвивається, яка здатна забезпечувати як розвиток особистості, так і розвиток місцевих громадських систем за умови корпоративної взаємодії між усіма соціальними інститутами.

Виділення даних груп цілей і відповідної їм програми діяльності означає, що сама система муніципального управління освітою передбачає особливу структурно-функціональну організацію, що діє в рамках єдиної стратегії управління цілісною системою освіти України.

Отже, муніципалізація освіти – це соціально-педагогічний принцип, що передбачає конкретизацію регіонального підходу до цілей, завдань та змісту освіти, а також соціально-економічних, етно- та соціокультурних потреб та можливостей локального освітнього простору. Він реалізується в єдності державного, регіонального та муніципального підходів до освіти.

У літературі та дослідженнях (Т. П. Козарь, Т. Р. Цалко, С. М. Невмержицька) існують різноманітні підходи до визначення сутності муніципальної системи освіти [3; 5]. Зупинимося на деяких із них. Муніципальна система освіти є сукупністю:

- різнорівневих варіантів освітніх програм, складених з урахуванням науково-культурних особливостей та історичних традицій міста;
- муніципальних освітніх стандартів, які забезпечують їх виконання;
- збалансованої мережі освітніх закладів, що забезпечує задоволення потреб населення в різноманітних освітніх послугах на основі їх схильностей і здібностей;
- системи адміністративних та державно-громадських органів управління, що забезпечує функціонування та розвиток освіти з урахуванням реальних ресурсних можливостей міста [3, с. 234].

З цього випливає, що елементи взаємопов'язані: освітні установи є засобом реалізації освітніх програм і стандартів. У цьому управлінні сприймається як системоутворюючий чинник, який забезпечує виконання загальних цілей освіти. Система органів управління реалізує внутрішньо- та позасистемні зв'язки, організує функціонування та розвиток всієї системи, її цілісність та стійкість [2].

Муніципальна система освіти включає в себе мережу адміністративних і громадсько-державних органів управління, що забезпечують функціонування,

розвиток, вдосконалення процесів освіти і виховання з урахуванням реальних ресурсів і можливостей кожного конкретного міста. Усі компоненти цієї системи взаємопов'язані [3, с. 235].

Т. П. Козарь виділяє у муніципальній освітній системі наступні аспекти:

- цільовий – що визначає розширення соціально-економічних та практичних можливостей для самореалізації особистості вчителя та учня;
- змістовний – що розкриває розробку муніципального компонента змісту освіти у взаємозв'язку з державним, регіональним та шкільним компонентами;
- організаційний – включає створення різних типів шкіл, навчально-виховних установ та їх комплексів, муніципальних моделей управління [3, с. 236].

Особливий інтерес представляє змістовний компонент, оскільки він пов'язаний з реалізацією різноманітних програм загальної, професійної, спеціальної, додаткової, шкільної, дошкільної освіти, а різноманітність програм відображає різноманітність запитів у сфері освіти різних груп населення; організаційний аспект, що передбачає врахування різноманітності параметрів системи, якими є: безперервність освіти, що передбачає наступність всіх його ланок; інерційність; адаптивність; гнучкість; динамічність; прогностичність.

Принциповими характеристиками муніципальної системи освіти:

- інтеграція науки та практики у вирішенні завдань розвитку освіти на основі традицій науково-педагогічних шкіл;
- створення умов для різноманітності соціальних контактів шкіл з різними науковими та культурними установами міста;
- створення умов для включення учнів у духовне життя міста [5, с. 76].

Відносними елементами муніципальної системи освіти є: зовнішнє середовище; соціально детерміновані цілі та завдання; системні обмеження; зв'язку; функції (управлінські, освітні, рольові тощо); установи освіти, під якими розуміється будь-яка установа, яка або безпосередньо здійснює освітній процес, або його забезпечує; орган управління; результати функціонування системи [5, с. 77].

На основі цього державна система освіти визначається як цілісна система, в основі якої лежить генеральна мета та завдання, детерміновані потребами місцевого населення в освіті та вихованні [5, с. 77]. Усе це формує основну мету муніципальної системи освіти – забезпечення кожній людині повноцінного права отримання освіти: право вибору типу і виду установи; на участь у освітній діяльності; на те, щоб оцінювати якість освіти; те щоб бути оціненим з погляду досягнутих результатів освіти; на захист освітніх інтересів; на участь в управлінні освітою; на обов'язки щодо освіти. Для реалізації цих прав необхідне вирішення наступних основних завдань:

- створення та утримання необхідних за видом та типом взаємопов'язаних у комплекс закладів освіти;
- кадрове забезпечення освітнього процесу у цих установах;
- забезпечення цілісності та наступності освітніх програм усередині системи;
- поліпшення та розвиток самої системи муніципальної освіти;
- управління муніципальною системою освіти;
- створення та регулювання адресних інформаційних потоків;
- забезпечення відкритості системи з метою збереження єдиного освітнього простору у масштабі всієї держави;
- нормативно-правове регулювання муніципальної освіти;
- здійснення взаємодії з іншими муніципальними та державними органами з питань освіти [4, с. 71].

Освітні процеси вважаються основними, так як задають загальну специфіку, виділяючи систему освіти в ряді інших системних об'єктів муніципалітету, і є системою педагогічної діяльності, що реалізується всередині освітніх інститутів, розосереджених у межах муніципалітету (муніципальні та державні установи, школи, гімназії, ліцеї, дошкільні заклади, установи додаткової освіти, інститути репетиторства, консультування тощо). Основні освітні процеси в муніципальній системі освіти є системою безперервної освіти і включають шкільне виховання, загальну середню освіту, середню професійну освіту, додаткову освіту, вищу освіту, післявузівську освіту та вдосконалення професійної майстерності, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів. Процеси забезпечення сприяють якісній реалізації освітніх процесів через оснащення необхідними умовами та ресурсами: інфраструктурою освітньої мережі, матеріально-технічною базою, засобами навчання та виховання, програмно-методичними засобами, кадрами, інформацією та ін.

Отже, муніципальна система освіти – це комплекс освітніх установ, що розвивається, що перебувають у віданні місцевого (міського) самоврядування, і органів управління ним.

Виділяються сутнісні характеристики муніципальної системи освіти:

- належність до адміністративно-територіальної одиниці (на відміну від регіональної системи освіти, що передбачає приналежність до великої територіальної одиниці);
- керованість, наявність органу управління, який має певні владні повноваження щодо освітньої системи;
- орієнтація на певні соціальні функції (різні у різних суспільних умовах: великого, середнього міста, села, окремої освітньої установи);
- функціональна специфічність, пов'язана з індивідуальністю кількісної та якісної характеристики елементів системи.

Муніципальна освітня система багатьма дослідниками сприймається як педагогічне явище. Авторами виділяються такі загальносистемні ознаки та властивості всіх педагогічних систем: реальність – вони є об'єктом соціальної природи; складність – складаються з численних підсистем; динамічність – безперервно адаптуються до перетворень у соціально-політичній та економічній сферах; відкритість – між муніципальною та регіональною системами існують певні взаємозв'язки; автономність – межі між ними умовні; цілеспрямованість – самі системи та їх підсистеми можуть видозмінювати цілі, виконувати різноманітні способи дії задля досягнення різних чи однакових результатів; самоврядність – упорядкованість структурно-функціональних компонентів, їх інтеграція та взаємодія з середовищем можуть забезпечуватися власними органами та механізмом управління [4, с. 81-82].

Загальним критерієм виділення структурних елементів муніципальної системи освіти, що зумовлює їхню взаємну близькість та інтеграцію, а також забезпечує комунікативні властивості системи та її ієрархічну будову, виступає управління. Управління може бути прийняте як системотворчий фактор, тому що саме за допомогою управління реалізується мета, яка стоїть перед соціальною системою і яка визначає характер її функціонування та розвитку. Управління у будь-якій організаційній системі, зокрема й у муніципальній системі освіти, грає роль основного системотворчого чинника.

Під управлінням муніципальною освітньою системою розуміємо цілеспрямований та організований процес, який заснований на взаємодії всіх суб'єктів, що

полягає в нерозривності прямого та зворотного впливу з середовищем та спрямований на формування єдиного освітнього простору, що забезпечує високоєфективну систему послуг та умов, що відповідають освітнім потребам всіх верств та груп населення, що перетворює освіту на систему, що розвивається, здатну забезпечувати розвиток та виховання особистості з урахуванням загальнолюдських цінностей та цінностей національної культури [5, с. 76].

На даному етапі розглянемо поняття «регіональної» та «муніципальної систем освіти». Порівняння цих двох понять призводить до висновку у тому, що загальним у них є характеристика системи через сукупність певних одиниць, які відповідають потребам населення в освітніх послугах. В обох випадках специфіка регіону та муніципалітету проявляється в обліку соціально-економічних, науково-культурних та інших особливостей території, на якій формується та функціонує система освіти.

Принципова відмінність муніципальної системи освіти від регіональної у тому, що поняття «муніципальна система освіти» свідчить про належність до адміністративно-територіальної одиниці, тоді як «регіональна система освіти» – до великої територіальної одиниці. Якщо територіальність як ознака географічної власності є загальною ознакою, то наявність певної владної структури – відмінна риса лише муніципальної системи освіти.

Інші автори (А. В. Шевчук, Л.М. Шабаєва та ін), розмірковуючи над поняттям «регіональна система освіти», її істотною ознакою виділяють забезпечення повноти та безперервності процесу освіти конкретної дитини, яка проживає на даній території. Це досягається системою організаційних структур, що реалізують певні функції, які разом утворюють повний цикл діяльності, пов'язаних з розвитком конкретної дитини. Під муніципальною системою освіти автори розуміють сукупність організаційних структур, що знаходяться на певній території і включені до соціально-економічної системи даного адміністративно-територіального утворення з властивими йому особливостями, а також забезпечують повноту і безперервність освіти (присвоєння культурно-історичного досвіду) індивіда, який проживає на цієї території [6, с. 212].

Муніципальна система освіти, на їх погляд, повинна бути створена за типом сфери, що передбачає концентричний тип її будови (на відміну від ієрархічного). При цьому центральним є базовий процес, який здійснюється в освітніх установах, а решта – реалізують обслуговуючу функцію. Істотною ознакою сфери є самодостатність, що виражається у наявності необхідних та достатніх умов для повноти реалізації освітніх функцій, серед яких: повне забезпечення освітньої діяльності (правове, фінансове, матеріально-технічне, інформаційне, кадрове, наукове); вбудованість, сполученість з іншими сферами життєдіяльності тощо.

Розглядаючи процеси муніципалізації освіти як необхідної ланки демократизації, як шлях створення відкритої культури та соціуму освітнього простору і, отже, як загальний шлях руху до відкритого суспільства, відзначається комплексний ефект впливу муніципалізації освіти на процеси демократизації українського суспільства. У соціально-політичному плані муніципалізація освіти сприяє:

- зближення місцевої влади, місцевого співтовариства та школи, їх найтіснішому взаємозв'язку та взаємодії;
- створення самостійних громадських структур влади у такій найбільшій сфері соціальної діяльності, як освіта;
- подолання роз'єднаності місцевого співтовариства, формування в ньому общинної свідомості, суспільних діяльних структур, тобто первинних осередків розвитку громадянського суспільства [7, с. 151].

У соціально-педагогічному плані муніципалізація освіти сприяє:

- взаємодії освіти та соціокультурного середовища, їх взаємозбагаченню, розвитку школи як соціокультурного центру громади;
- «педагогізації» місцевої спільноти та вирощування освітньої громадськості;
- всебічному обліку як освітніх потреб місцевого населення, так і соціальних потреб закладів освіти, тобто формуванню соціально-доцільної освітньої системи та освітньо-доцільного соціуму.

І, нарешті, в організаційно-педагогічному плані муніципалізація освіти:

- постає як механізм подолання ізольованості освітніх установ, встановлення їх взаємозв'язків та взаємодоповнення, як механізм реального поділу освітньої праці та водночас – його інтеграції;
- стимулює створення об'єднаних, укрупнених освітніх одиниць – освітніх комплексів, асоціацій та ін., що допомагає акумулювати та мобілізувати наявний освітній потенціал;
- формує сам муніципальний округ як єдиний, цілісний, багатопрофільний та багатофункціональний освітній комплекс з єдиною мобільною системою загальних ресурсів розвитку освіти [4, с. 81].

Розглядаючи соціально-педагогічні фактори муніципалізації освіти як сучасного процесу її розвитку, визначимо муніципалізацію освіти як процес передачі державою частини економічних, адміністративних і освітніх функцій органам місцевого самоврядування, закріплений відповідними законодавчими актами, з наступним перепроєктуванням міської чи районної системи освіти на муніципальну у бік зростання показника її цілісності.

Висновки. Муніципалізацію освіти слід розглядати як самостійний принцип організації, функціонування та розвитку освітньої сфери в умовах формування сучасної концепції місцевого самоврядування, як цілісну систему та постійний процес підвищення ефективності управління локальним освітнім простором.

Таким чином, до основних ознак муніципальної освітньої системи належить наявність:

- освітніх стандартів, які встановлюють за деякими навчальними дисциплінами рівень освіченості випускників навчальних закладів;
- різноманітних варіантів освітніх програм, що відображають науково-культурні особливості міста, враховують його історичні традиції та спадщину;
- диференційованої мережі освітніх установ, що задовольняють потреби населення у різноманітних освітніх послугах відповідно до інтересів та схильностей дітей;
- законодавчих та виконавчих органів, здатних забезпечити стабільність функціонування органів управління освітою, освітніх установ та загалом муніципальної освітньої системи;
- державно-громадських, незалежних організацій, які забезпечують експертизу результативності роботи всіх компонентів системи, контролю над забезпеченням муніципальних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 05.11.2022 р.)
2. Про місцеве самоврядування: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

3. Козарь Т. П. Муніципальна система управління якістю освіти у сфері розподілу повноважень. *Право та державне управління*. 2017. № 1. С. 232-238.
4. Кульчицька Н. П. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення муніципальної освіти та можливості його адаптації до вітчизняних реалій. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 69-85.
5. Цалко Т.Р., Невмержицька С.М. Проблеми формування системи муніципального управління освітою. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 10 листопада 2020 р.) Київ. 2020. С. 76-77.
6. Шевчук А. В. Регіональні освітні системи: теорія, методологія, практика інноваційного розвитку: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2013. 463 с.
7. Шабасєва Л.М. Позашкільна освіта як об'єкт муніципального управління в умовах децентралізації. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 4 (27). С. 114-118.

REFERENCES:

1. Pro osvitu: Zakon Ukrainy № 2145-VIII vid 05.09.2017 r. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
2. Pro mistseve samovriaduvannia: Zakon Ukrainy № 280/97-VR vid 21.05.1997 r. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr> [in Ukrainian].
3. Kozar T. P. (2017) Munitsypalna systema upravlinnia yakistiu osvity u sferi rozpodilu povnovazhen. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, no. 1, pp. 232-238 [in Ukrainian].
4. Kulchytska N. P. (2020) Zarubizhnyi dosvid finansovoho zabezpechennia munitsypalnoi osvity ta mozhlyvosti yoho adaptatsii do vitchyznianskykh realii. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 3, pp. 69-85 [in Ukrainian].
5. Tsalko T.R., Nevmerzhytska S.M. (2020) Problemy formuvannia systemy munitsypalnoho upravlinnia osvitoiu. *Problemy intehratsii osvity, nauky ta biznesu v umovakh hlobalizatsii: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kyiv, 10 lystopada 2020 r.). Kyiv, pp. 76-77 [in Ukrainian].
6. Shevchuk A. V. (2013) Rehionalni osvitni systemy: teoriia, metodolohiia, praktyka innovatsiinoho rozvytku: monohrafiia. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy [in Ukrainian].
7. Shabaieva L.M. (2020) Pozashkilna osvita yak ob'iekt munitsypalnoho upravlinnia v umovakh detsentralizatsii. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, no. 4 (27), pp. 114-118 [in Ukrainian].